

Standaardzinnnetjes als hulp bij het schrijven van een verslag

Het schrijven van een verslag is een taak die zonder goede instructie bij menige leerling niet tot het gewenste resultaat leidt. Dat geldt voor Nederlandstalige leerlingen, maar des te meer voor anderstaligen. Daarom heb ik een lessenserie ontwikkeld waarin leerlingen leren een verslag te schrijven. In het lesmateriaal wordt aandacht besteed aan het schrijfproces en de criteria voor een goed verslag. Daarnaast komen in het materiaal bepaalde talige aspecten van het schrijven van een verslag aan bod. In dit artikel ga ik met name op dit laatste dieper in.

Binnenkort vormt het schrijven van een werkstuk ofwel verslag onderdeel van het examen van vakken als Nederlands, geschiedenis, aardrijkskunde en biologie voor havo en vwo. Ook in het huidige onderwijs is het schrijven van een verslag al een vaak voorkomende opdracht, in ieder geval vanaf de derde klas en voor vakken als biologie vaak ook al in de brugklas of tweede. Leerlingen krijgen daar dan een cijfer voor en het cijfer telt mee voor het rapport.

Harde dobber

Leerlingen die door hun achtergrond op het gebied van taal een achterstand hebben op hun Nederlandstalige leeftijdgenoten, hebben aan het schrijven van een verslag doorgaans een harde dobber. Het goed begrijpen van de informatie die zij over het bewuste onderwerp kunnen vinden is al een opgave; het vervolgens zelf opnieuw verwoorden van de informatie niet zelden een regelrecht struikelblok. De leerling begrijpt bijvoorbeeld niet wezenlijk wat er in het oorspronkelijke stuk tekst staat of mist de taalvaardigheid om de informatie in eigen woorden op te schrijven. Het gevolg is niet zelden dat zo'n leerling de gevonden informatie letterlijk overschrijft. Dit resulteert dan in stukken tekst als de volgende, door een leerling in 4-havo geschreven. De leerling is pas een paar jaar in Nederland:

Nast de huidige centrale milieuproblemen (verzuring, vermesting, verspreiding, verstoring en verwijdering) alsmede de recent gesignaleerde milieuproblemen (klimaatverandering, aantasting ozonlaag en binnenmilieu) kunnen zich in de komende decennia nog andere momenteel nog niet gesignaleerde nieuwe milieuproblemen gaan voordoen.

(uit: werkstuk over milieu van een leerling in 4-havo)

Met de zin zelf is niets mis: het is een goed geformuleerd statement. Maar een Nederlandstalige leerling van 15 à 16 jaar zal zo'n formele zin niet produceren, laat staan een leerling die qua grammatica- en woordkennis een behoorlijke achterstand heeft. Een ander type leerlingen schrijft niet alles letterlijk over, maar doet een moedige poging eigen woorden te gebruiken. Bij allochtonen levert dat nogal eens wat onbeholpen stukken tekst op:

De problemen die opgeleverd worden in de opbouwen van kerncentrales

De meeste kiesheid vereisende aspect van de kernenergie is zeker de einde-behandeling en de wegbergen van de overblijvende stoffen (de afvalstoffen). De problemen van radioactieve afval zijn twee aspecten onderscheidt. Ten eerste de milieu problemen. [...]

(uit: werkstuk van een leerling in 3-havo/vwo, twee jaar in Nederland)

Het komt ook weleens voor dat producten taalkundig zo zwak zijn, dat de inhoud niet eens echt meer te beoordelen valt, maar gelukkig zijn dat uitzonderingen.

Het blijft echter niet bij stukken overgeschreven tekst of veel taalfouten. Leerlingen – Nederlandstaligen en anderstaligen – weten vaak ook niet hoe een verslag precies in elkaar zit, wat er in de verschillende onderdelen van een verslag thuishoort en hoe je het schrijven van zoiets omvangrijks aanpakt. Dit gebrek aan kennis en vaardigheden levert werkstukken op die als los zand aan elkaar hangen, voortdurend in herhaling vallen of belangrijke onderdelen missen.

Lessenserie

Tot nu toe ontbrak het aan uitgebreid lesmateriaal voor gestructureerd onderwijs in het schrijven van verslagen. Met financiële hulp van de Projectgroep Nederlands als tweede taal is bij het ITTA (Universiteit van Amsterdam) in samenwerking met de Berlage Scholengemeenschap (Esprit Scholengroep, Amsterdam) materiaal ontwikkeld waarin het schrijven van verslagen uitgebreid behandeld wordt. Er is daarbij zowel aandacht voor het schrijfproduct als

voor het schrijfproces en de talige kant van het schrijven van verslagen.

Helaas is het ondoenlijk om in het bestek van een lessenserie van 10 lessen (ongeveer 20 lessuren) alle voorkomende problemen uit de weg te ruimen. Veel problemen, met name die van talige aard, zijn bovendien niet alleen exemplarisch voor verslagen. Een taalachterstand werk je niet weg met behulp van een module 'schrijven van een verslag'. Toch kun je leerlingen op dat punt wel helpen door hun taakspecifieke taal aan te reiken.

Taalmiddelen

Het materiaal geeft leerlingen taalmiddelen in handen die hen helpen informatie te formuleren. Die taalmiddelen bestaan uit verbindingswoorden, of, zoals het in het materiaal genoemd wordt, 'woorden om verbanden mee aan te geven' en standaardzinnen die horen bij de onderdelen en het soort taalgebruik van verslagen.

Na te hebben geoefend met het maken van een opzet en het selecteren van materiaal, krijgen de leerlingen in de les 'Het leggen van verbanden' verbindingswoorden aangereikt. Zij oefenen vervolgens met het gebruik van deze woorden, eerst receptief, dan productief en in de laatste opdracht productief.

In de drie lessen daarna wordt ingegaan op het schrijven van een inleiding, het geven van argumenten en het schrijven van een conclusie. In deze lessen worden standaardzinnen aangeboden, bijvoorbeeld voor het formuleren van het doel of de vraagstelling in een inleiding:

Allerlei manieren om een doel of vraagstelling op te schrijven

Doel:

- Ik wil meer te weten komen over ...
- Door het maken van dit verslag wil ik meer te weten komen ...
- Ik wil in dit verslag meer te weten komen over ...
- Door het maken van dit verslag wil ik meer leren over ...
- In dit verslag wil ik laten zien ...
- In dit verslag wil ik duidelijk maken ...

Vraagstelling:

- Ik wil onderzoeken wat/of ...
- In dit verslag wil ik onderzoeken wat/of ...
- Ik wil te weten komen wat/of ...
- Door het maken van dit verslag wil ik te weten komen wat/of ...
- Ik wil een antwoord zoeken op de vraag ...
- In dit werkstuk wil ik een antwoord zoeken op de vraag ...
- Ik wil antwoord krijgen op de vraag ...

Er zijn verschillende redenen te noemen waarom er voor gekozen is op deze manier aan de taalkennis van de leerlingen tegemoet te komen in een lessenserie voor het schrijven van een verslag. Zo helpt het de leerlingen bij het vinden van de juiste woorden en zinnen en draagt het bij tot het produceren van een samenhangend, duidelijk verslag. Hieronder zal ik dit toelichten.

• Passend

Met de standaardzinnen leren de leerlingen de woorden, woordgroepen en zinstypen die horen bij de stijl van een verslag. Een verslag bestaat niet alleen uit bepaalde onderdelen, maar heeft ook een bepaald taalgebruik: de stijl is zakelijk, net zoals de stijl van bijvoorbeeld een encyclopedie en vaak ook van informatieve boeken. Lezers verwachten deze

stijl ook als zij een verslag of informatieve tekst lezen.

Bij allochtone leerlingen ontbreekt vaak de kennis van de specifieke taal die past bij de onderdelen van een verslag én bij de stijl waarin een verslag geschreven zou moeten worden. Sommige allochtone leerlingen hebben bijvoorbeeld de neiging in hun verslagen een informelere toon aan te slaan dan verwacht wordt bij een verslag. Door leerlingen juist die taalmiddelen in handen te geven die bij het de stijl van het verslag passen, leren zij een verslag te schrijven dat aan de verwachtingen van de lezer voldoet.

• Explicietheid

De tekst van een verslag of informatieve tekst wordt gekenmerkt doordat er op metaniveau veel wordt geëxpliciteerd. Schrijvers zeggen bijvoorbeeld vaak vooraf wat zij gaan vertellen, expliciteren dat wat nu komen gaat een tegenargument is of zij geven aan dat er een samenvatting gaat komen.

De mate van explicietheid kan het voor de lezer aanzienlijk vergemakkelijken de tekst te begrijpen. Hoe beter je als schrijver kunt aangeven 'wat je aan het doen bent', hoe duidelijker de tekst wordt.

Explicietheid is iets wat je niet vaak tegenkomt in verslagen van leerlingen. Dat is niet zo vreemd als je bedenkt dat veel leerlingen niet precies weten wat er in een verslag allemaal thuishoort. Veel leerlingen beseffen niet dat je in de conclusie terugkomt op je vraagstelling, laat staan dat ze in de conclusie expliciteren wat ook alweer de vraagstelling was en wat vervolgens het antwoord is.

Expliciet zijn in bepaalde schrijfproducten moeten leerlingen leren. Van nature schrijven de meeste mensen niet zo ('Lieve oma, in deze brief zal ik vertellen hoe het met mij gaat'). De standaardzinnen die de leerlingen in de lessenserie krijgen aangeboden, zijn in feite talige middelen om deze explicietheid tot stand te brengen. De zinnen helpen hen informatie duidelijk te verwoorden.

• Twee kanten

Bij het expliciteren van doelstelling of antwoord, is de informatie het uitgangspunt ('Wat wil ik zeggen') en de zinnen helpen vervolgens die informatie te formuleren op een duidelijke, expliciete manier. In dat geval dragen de zinnen bij aan een soepeler verloop van het formuleerproces. Je kunt je echter ook voorstellen dat de zinnen ook andersom werken. Wanneer een leerling de zinnen gebruikt, wordt hij gedwongen om bewust met de onderdelen van een verslag bezig te zijn. Vaak zie je bijvoorbeeld dat leerlingen niet duidelijk een vraagstelling formuleren, maar dat die gedestilleerd moet worden uit het algemene stukje informatie dat als inleiding fungeert. Komt de leerling aan bij het schrijven van de conclusie, dan is de kans groot dat hij zelf niet precies weet welke vraag hij nou eigenlijk in het verslag aan het beantwoorden was. Maar als leerling in de inleiding schrijft: 'In dit werkstuk wil ik een antwoord zoeken op de vraag of een afslankdieet goed is voor de gezondheid', dan heeft hij zijn vraagstelling in ieder geval duidelijk voor ogen. De explicietheid waarmee de vraagstelling geformuleerd is, maakt dat

de leerling vervolgens beter kan beoordelen of het middendeel wel direct te maken heeft met het onderwerp van het verslag. Schrijft een leerling in zijn conclusie 'In het voorgaande is gesproken over x, y en z,' dan kan hij alleen verder met 'Hieruit volgt dat...' wanneer dat wat hij zeggen wil ook werkelijk volgt uit het voorgaande.

Zo snijdt het mes dus aan twee kanten: wil de leerlingen duidelijkheid en verband in zijn verslag aanbren- gen, dan helpen de zinnestjes hem daarbij (naast uiteraard de aanwijzingen die de leerlingen krijgen voor de manier waarop zij het schrijven van een ver- slag het beste kunnen aanpakken). De leerling moet die duidelijkheid voor zichzelf natuurlijk in eerste instantie al hebben voordat hij gaat schrijven: een goede opzet is een voorwaarde voor een goed verslag. Dat wordt de leerlingen dan ook geleerd in het mate- riaal. Maar in de loop van het schrijfproces wordt vaak nog het een en ander bijgesteld, wordt ervoor gekozen toch nog andere informatie te gebruiken of informatie weg te laten. Dergelijke veranderingen kunnen gevolgen hebben voor de interne verbanden in het verslag. Is de leerlingen de 'logica' van zijn werk uit het oog verloren, dan dwingen de zinnestjes hem weer enigszins op het rechte pad.

Resultaten

Aan de leerlingen die met het proefmateriaal gewerkt hebben, werd gevraagd wat zij van het mate- riaal vonden. Veel leerlingen noemden daarbij de zin- nestjes en de verbindingswoorden als goede hulpmid- delen voor het schrijven van een verslag. Dat de leerlingen er ook dankbaar gebruik van gemaakt hebben, bleek uit hun eindproducten: verslagen van ongeveer 4 à 5 pagina's. Een citaat uit een inleiding:

[...] In dit werkstuk wil ik onderzoeken of toepassing van zonnecel- len, als een middel om energie uit zonlicht te winnen, wel verstan- dig is? [...]

Het werkstuk is als volgt opgebouwd. Eerst zal ik iets zeggen over werking en vermogen van een zonnecel en het hele proces van omzetting. Daarna wil ik iets meer vertellen over verschillende toe- passingen en experimenten die al worden gedaan met zonnecellen en het gebruik van zonne-energie rond de hele wereld. En als laatste komt een kleine samenvatting met conclusie aan de orde.

En uit de conclusie van het werkstuk:

Samenvatting en conclusie

Ik heb in dit verslag informatie gegeven over het gebruik van zonne- cellen. Uit voorgaande blijkt dat zonnepanelen kunnen op vele manieren goed gebruikt worden. Ten eerste in de ruimtevaart en scheepvaart en Derde Wereld. Verder worden verschillende produc- ten voorzien van kleine zonnecellen voor electriciteit zoals rekenma- chines, horloges, boormachines, tv, enz. Zeilboten gebruiken het ook. Er worden zelfs zonnecentrales die dan elektrische energie leve- ren voor meer dan 600 huizen. [...]

Natuurlijk verdienen niet alle verslagen meteen een tien. Het blijft bijvoorbeeld voor sommige leerlingen moeilijk in de conclusie antwoord te geven op de vraagstelling in plaats van eigenlijk alleen een samenvatting te geven. In een groot deel van de ver- slagen ontbrak nog altijd wel iets. Maar het niveau van de verslagen was over het algemeen hoog. Een aantal leerlingen die normaliter tot de middenmoot- en-iets-daaronder gerekend moeten worden, schreven ronduit goede verslagen. Met name bij dit soort leer- lingen was het gebruik van de zinnestjes opvallend.

Vakoverstijgend

Het schrijven van een verslag is een taak die leerlin- gen niet alleen bij het vak Nederlands voor de kiezen krijgen en ook andere taken zijn niet specifiek voor één vak. Te denken valt daarbij aan het schrijven van een opstel of het maken van een practicumverslag. Het is dan ook van belang dat het onderwijs in die kennis en vaardigheden niet beperkt blijft tot één vak. Voor het schrijven van een verslag geldt, dat de docenten van de secties Nederlands, aardrijkskunde, geschiedenis, biologie en maatschappijoriëntatie daarbij betrokken zouden moeten worden. Het door mij ontwikkelde lesmateriaal is bedoeld voor de les- sen Nederlands. Wanneer de docenten van de andere secties op de hoogte zijn van de manier waarop leer- lingen het schrijven van een verslag leren, kunnen zij inhaken op de kennis die leerlingen hebben wan- neer zij voor hun vak een verslag moeten schrijven. Hoe meer secties op dezelfde manier omgaan met het schrijven van een verslag, hoe sneller de leerlin- gen vaardig zullen worden in het uitvoeren van deze schrijf- taak.

Noot

De lessen zijn bedoeld voor 3-havo/vwo. De doelgroep van het materiaal betreft zowel anderstalige leerlingen als leerlingen met een Nederlandstalige achtergrond. Door het materiaal leren de leerlingen hoe je een schrijfproduct in elkaar zet en hoe je het proces van schrijven aanpakt. De ver- bindingswoorden en standaardzinnestjes zijn vooral middelen voor allochtone en taalzwakke Nederlandse leerlingen.

Het materiaal bestaat uit 10 lessen plus bijlagen. Het behandelen van het mate- riaal neemt ongeveer 15 à 20 uren in beslag. In de laatste les schrijven de leer-

lingen zelfstandig een (kort) verslag.

De volledige titelgegevens van het mate- riaal luiden: Elwine Halewijn, *Het schrijven van een verslag*, Lelystad: IVIO, 1996; leerlin- genboek f 24,50, docentenhandleiding f 19,50. Te bestellen bij Stichting IVIO, Postbus 37, 8200 AA Lelystad.

Elwine Halewijn

Geboren 1964. Stu- deerde Algemene Taalwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, waarbij zij zich spec- ialiseerde in twee- detailverwerking. Werkt bij het IITA te Amsterdam,

waar zij onder andere lesmateriaal ont- wikkelt.

Adres: Beethovenstraat 133-II, 1077 JB Amsterdam.